

ԳԵՂՈՆ՝ Ի ՊՍՏԻՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ ՏԱՌԵՐՈՒՆ ՈՒ ԲԱՌԵՐՈՒՆ

(Ս. Թարգմանյաց Վարդապետաց օգնին առիթով —
Տօն ի յիշատակ գրիսի Նշանազարց Հայոց)

Ո՛վ երկնապարգև տառեր Մեծարուհի, բառեր Հայկազեան լեզուին մեղրուհու, ձեր օրհնափառ ներկայութիւնը վայելիլու առիթը ունի՞մք ունի՞մք օր, ձեր մտերմութեան մէջ ապրելու և շնչելու անպարտադրելի երանութիւնը ինձի հետ է ունի՞մք ժամ:

Ո՛վ գուշ բառեր իմ քիւրադան լեզուին, գուշ իմ մաքի ջուհ առ սնունդ, իմ հոգիի քփփ առ կողքոյր. իմ ցեղի զրօն առ հպարտութիւն:

Ինչպէ՞ս կրնամ կասեցնել թափը՝ պաշտամունքի օտնմաններուն մօտեցող իմ սիրոյն. հանգէ՞ք ձեզ առ ձեր հնարիչ անդուգական վարդապետին փառք առ օրհնէ՞նք անոր պայծառ յիշատակին առ ձեզ յղկող առ երանգաւորող բոլոր հայրադրիներուն, լեզուաբաններէն մինչև համեստ քանուսորն առ գիւղացին:

Ո՛վ գուշ բառեր Հայկազեան լեզուին, ձանչցայ ձեզ բոլորդ առ սիրեցի, անհունօրէն սիրեցի, արօժնետե իմ արքայանուջ նախնիքներուն ջանքին առ քրտինքին արդասիքն էք գուշ, անոնց մեղի ձգած ամենէն թանկ, անխոթարիւնի առ անկապակի հրեմտելը Սիրեցի ձեզ, վասնզի անոնց արեւորազմ բայց միշտ լուսապարտ սրտին արտփն է ար կ'արեւադանդէ ձեր մէջ, անոնց քաղելի առ յուստնատիւ չգիտցող կամքին տանգիւղարձագ փառալիչ հուրն է որ կը ճառագայթէ ձեր մէջէն:

Ինչպէ՞ս չսիրել ձեզ անտեման սիրտով, որք ձեզմով է որ բացուեցան բերանները իմ սրբաւոր պապերուն, որք ձեր խոզովակով է որ հոսեցան նրկային օրհնութիւնները մեր լուսաբեղ հայրենիքին վրայ, որք ձեզմով է որ բացուեցան իմ ալ յրթերը, մօրս սիրազեղ գգուանքներուն ընդէջէն:

Նորեկացիին ազօրամբունջ հեծեմանքները կը լսեմ ես ձեր մէջէն, Եւորոհալիի հոգեշունչ մեղեդիներն առ առեւտրը, ձայները Վարդանի մարտահրաւէր շեփոթներուն առ Ղեւոնդ Մընցի մարտագոռ առ սաղմուշունչ ճառերուն: Կոծն առ կականը Մեծ Նդեռնի քիւրադոր գոհերուն առ ցնծագին յաղթերգը Ստորաւորապատի համբարելի հերոսներուն:

Ո՛վ հայ բառեր, ձեր մէջէն ինձ լսեց կառ գոյ Նաւասարդեան աշխարհախառք կայսրաններու խնդն առ խնդիր անգամ, ցնծագին դոռում-գոյումը Սուրբ Երկրի օտնմաններուն մօտեցող Տիգրան Մեծի յաղթական բանակներուն, առ ճարձատիւնը՝ Լուսաւորչի ձեռամբ հրդեհաւած հայաշխարհի բազիններուն առ մեհաններուն, երբ չէին զգնուցած ձեզ գեապամմաւունը հարազատ առ մեծվայելող, առ կը տառապէիք օտարին նեղ առ խորթ տարազին մէջը կեկուած:

Մեր բառերը մէյմէկ տարող, շնչող, քաջախող սիրտ են, իւրաքանչիւրը իր պատգամովը հրեղէն, իր տենչերովը վաճառաւ առ երազներովը արծուկթուիչ, իւրաքանչիւրը բերդ առ մարտեղ՝ տառաւորութեան հովերուն առ դաւերուն գէմ:

Ու տակաւին, անոնց մէջ կը խառնան հանճարն առ բարութիւնը բերաւոր հայ սերունդներու, Գրիգորի սիրոյն պատարագուող առ նախապառնող սերունդներու: Կը հայելիանայ անոնց մէջէն հայա հոգին, կրանիթեայ իր հաւատքով առ պղծպատակուռ կամքով, առ կը տրոփէ հայուն սիրտը, իր կենսաթրթիւն առ իմաստուն լուսառեւութեամբ:

Ու գուշ կ'անցնիք ամէն օր մասնաբուս արունքէն, ո՛վ այնքան անոյշ, այնքան արեւամբ բառերը մեր լեզուին: Ու կը թառիք շուրթներուն՝ անպատում քաղցրութեամբ: Ձեր ներկայութիւնը կ'ամբասանդէ իմ մէջ հաւատքը՝ արմենական իմ օտեղծագործ ժողովուրդին նկատմամբ, առ կ'աւելցնէ հպարտութիւնը այն փառքին համար՝ զոր մեր պապերը կերտեցին ձեզմով, ոգեկան այն պերճաւոր ապարանքներուն համար՝ զոր անոնք այնքան ճարտարօրէն կառուցին վանաշունչ այդ բառերով, այնքան հզուռ առ կերպրնկալ:

Ո՛վ հայ բառեր, դուք իմ մաքի կենսածոր աւիշ, թող իմ չեզուռ կտի իմ քիմքին, եթէ օր մը ապերախութեւ թիւնը գործեմ ձեր մեղրին փոխարէն օտար բառերուն թո՛յնը ընկալելու իմ չբթներուն, յարաբերելու համար ձեզ քիչ թէ շատ ծանօթ ազգակիցի մը հետ:

Կը ներքէք տնշուշա ար գործածեմ երբեմն ձեզմէ ազգայնէրն ու կճաղները, խարանհուռ համար ձեզմէ հեռացող, ձեզ ջգող իմ ցեղակիցները, ձեր իւրաքանչիւրի ետին կեցող ոյժն ու բարիքը կտաւաւարապէս տեղիտունալ ձեռացնողները (ներկեցէ նաեւ անճարակութեանս, դա՛նսնք հարազատութիւն պիտակել փորձող բառը հշդել չկարենալուս):

Ո՛վ հայ լեզու, դուն մահնարոյժ աղեղանի՝ օտարութեան մէջ ամէն օր քիչ մը աւելի մեղրուելու սո՛մանաւած հայ հոգիին, դուն բաւառանք՝ տաքալխարհի մէջ ամէն օր քիչ մը աւելի հիւժող ու հիւանդացող հայ ոգեկանութեան, Անձրեւէ հայ մաքի հեռզնեալ ամլացող ու խոպուցող անդառառանին վրայ, անմահական ու կենդանարար ջուրերովդ սուղէ մտաշխարհը՝ հայրենիքի կենսատառ արեւէն հեռու՝ ու գոռկի հայորդիներուն, ու թող անոնք ոչ միայն քեզ չմոռնան, այլեւ, փրենց հայրենարնակ համարիւն եղբայրներուն հետ, քեզ տառելի եւ ծագեցնեն, կոկեն ու գեղողորդեն, յղկին ու պայծառացնեն, որպէսզի այսօրեւեալ ու անվահերթէն կուրծք տառ դարերու փոթորիկներով եւ հողաբորէն ու յաղթականութէն հասնիս յաւերժութեան սեմին:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՎՐԴ. ՍԵՐԱՍՏԱՅԻ

(2. 1365 - 1432)

Ծնած է ԺԴ. Դարու երկրորդ կէսին սկիզբները մօտաւարապէս: Աշակերտած է Երզնկացի Գէորգ Վարդապետին (+ 1416): Եղած է գրիչ եւ կազմող: Ունեցած է աշակերտներ, որոնցմէ իբրեւ գրիչ ծանօթ են Յովնանէս արեղայ, Մարգարէ արեղայ՝ որդի Աւետիքի եւ Աննայի, Յովնէֆ արեղայ՝ որդի Յակոբ քահանայի, եւ Սիմէոն արեղայ: Մեկտեղի՝ որդի Ուսուր պէկի: Վախճանած է 1432 թուին:

Արիստակէսի մասին Ղազար կրօնաւոր 1409ին, Աւագ Վանքի մէջ կը գրէ: ՃԱՅԻ եւ զեղբայրս մեր ըստ հոգոյ, եղանդապից մեր եւ զնորունայ եւ զշնորհալից եղբայրս մեր զԽառակէս, որ գայ ես բանի սիրող է եւ ցանկացաւ աստուածային իմաստիցն... Սա եւ մեզ աւգնակուելի ի գործս գրել եւ ի կապել... Զ. Յուլիանի 26ա. Ս. Յուլիանի, Դ. Հատար 51 160, 26ա. Ս. Յ. թիւ 1105:

Նայն ձեռագրին մէջ Արիստակէս ալ յիշատակագրութիւն մը ունի, ուղղութեամբ Ղազարին:

ՃՈՎ եղբայր իմ սիրալի, եւ սպասաւոր Տեառն բանի, [գէի, տալկերտեալ միմ բարեւոյն Գէորգ աւար. հաւրն իմոյ բազմեթախի, տէր Ղազար առաքինի, եւ կրսէնաւոր խիստ ի մարմնի, Արիստակէս Սեբաստացի, որ զսակաւ գիրս գծեցի, րնկալ սիրով եւ լիք անմեղադրելի. Թէպէտ ի տուն տալն զքեզ վերաւորեցի:

եւ այսքան զոր ես քերեցի... Զ. Նոյն, էջ 159:

Արիստակէսի մասին յիշատակութիւնն ունի նաեւ Յովնանէս Երզնկացին, 1413ին: Ան կը պատմէ.